

براهوئی قدیم ادب ٹی تواریٹھی ناویلاک

شہیر احمد شاہوئی

(اسسٹنٹ پروفیسر، شعبہ براہوئی جامعہ بلوچستان کوئٹہ)

ڈاکٹر لیاقت سنی

(ایسوسی ایٹ پروفیسر، شعبہ براہوئی جامعہ بلوچستان کوئٹہ)

غلام حیدر ناز ابا بکی

(ایم فل اسکالر، شعبہ براہوئی جامعہ بلوچستان کوئٹہ)

Abstract.

The purpose of writing this title is the ancient literature which is written in the letter. The text is written in the form of text. It is important to identify problems in it. The issues that have been created in this literature from this type of paper. To show them The words change the characters, difficulties in removing words, and trying to identify readers who have experienced difficulties. Please note that literature is a great deal. Which are a separate discussion.

Similarly, there is an obstacle in the development of ancient literature. These words have led to the change of audio. In the words the characters used to have been used as a vocalist. The reason for which the word has been made. To indicate it The words of words in the word do not change the words of words or how words are words or abbreviations of words or abusive words. In terms of words or abundance words have been changed in terms of words. Displaying those who do not know the characters in reading. Many words have been removed in the words of extravagance in many words. To identify them, these are the problems that the title has been liked

key words. ancient literature, literature, vocalist, abbreviations.

اختصار۔

داسر حال ے نوشتہ کنگ نامقصد براہوئی قدیم دور ٹی منظوم ادب ے ہرا کہ دروشم اٹ نوشتہ کنگانے

ہمو نوشتہ غاتے ٹی ہرا کہ توار تا السنہ دروشم اوفتے خوانو کا تا مونا اتنگا نے اوفتا ویل تا درک خلنگ۔ دافتیان ہرا کہ ادب ناشونداری ٹی ویل کاٹم ار فینو اوفتے پاش کنگ۔ لوظ ٹی توار تا بدل متنگ، لوظ ے ہمو توار تا رداٹ کشنگ اٹ مخرج نا ویلاک، خوانندہ غاتے خواننگ نا وختا ہرا کہ ویل اک دست گیر کرینو اوفتا جاج ے ہلیسہ مستی اتنگ نا کوشست کننگا نے۔ براہوئی ادب چندی دور تا منزل ے تینا لکھوڑا ناسوب ان پند خلیسہ بسونے۔ ہرا کہ اسہ جتا و بحث سے۔ ہندن قدیم دوراٹ براہوئی ادب او ناشون ٹی ہرا کہ ویل اک اودے دست گیر کرینو۔ ہمو ویل جاگہ کس توار تا توار مٹی ناسوب ان مسونے۔ ہمو توار اک ہرا ٹی قاری خواننگ نا وختا ہرا مخرج ان کاریم ہلکونے۔ او ٹی لوظ نا دروشم (ہاٹی) ٹی اخدر پرخ بسونے او نا درک خلنگ، لوظ ٹی توار تا وکی و گونڈ کننگ ان لوظ نا دروشم (ہاٹی) ہرا وڑ مسونے اوفتے پاش کننگا نے۔ لوظ ٹی الم توار تے گونڈ کننگ ان لوظ نا دروشم (ہاٹی) ے بدل کننگا نے، زیرو زبر تا استعمال ان لوظ نا توار تے پاش کننگا نے، ہمو زیرو زبر اک ہرا کہ توار تے حذف کرینو اوفتا نشاندہی، دا ہمو ویلاکو ہرا تا ناسوب ان دا سرحال ے گچین کننگا نے۔

چانداری۔

براہوئی قدیم منظوم ادب تینا دور باری ٹی چندی وڑاٹ ردوم ٹی مسونے۔ ہمو دور باری فرنگی تا عیسائی مشنری نا خلاف ہرا کہ کاریم نا بنا کریس۔ ہمو کاریم ٹی براہوئی قدیم منظوم ادب نا مک ان چندی آسرا تیک دو بسونو۔ دا ناسوب دا مسونے کہ چندی اسلامی شہ پارہ غاتے منظوم کریسہ براہوئی ٹی نوشتہ کننگا نے۔ تا کہ ہمو دور نا عیسائی مشنری نا خلاف مخلوق ے اسٹ کننگے۔ ارٹمیکو دا ہم اسہ سوب اس مسونے کہ کل ان زیات ہمو دور ٹی مخلوق عربی خواننگ ے گچین سر پند مسرہ۔ دور نا نزاکت ے مون آ تخیسہ ہمو دور نا عالماک عربی لکھوڑ (رسم و خط) ے دوئی کریر۔ ہراٹا ان خلقت ٹی عربی خواننگ نا رجحان زیات مس۔ مخلوق مدرسہ غاتے زیات اہمیت تس۔ ولے ہراٹے ہیئت براہوئی ادب نا کینہ ہموڑے براہوئی نوشتہ کننگ کن ہم ہندا لکھوڑ (رسم و خط) ے گچین کننگا ہراٹا ان گڑا اس ادبی ویلاک کاٹم ار فیر۔ ہرا تا ڈس و نشان ے چندی پہلو تیان مستی اتنگ نا کوشست ے کننگا نے۔

زیروز برٹی تواریٹی۔

براہوئی الم تواریٹی ٹی چندی جاگہ غاتیان الم تواریٹی گونڈ کنگن کن زیرنا استعمال کنگنک۔ دنکہ ”ا“
 ”ی“ ٹی بدل کنگنک۔

”ا“ الم تواریٹی لوظ نانیامی تواریٹی ”ی“ ٹی بدل کنگنک۔

پارٹ پارٹ

ڈکسا ڈھکیہ

کن کینہ

پارین پارین

اسور ایسور

ہل ایل

پچان پین ان

لکن لیکن

تینا تینا

کو کیو

اِل ایلو

تیت تیتو

ہتو ہتو (چوتوی، 1909، 2-3)

”ا“ تواریٹی ”ای“ نا گونڈانگا تواریٹی ہرانا استعمال ان ”ی“ نا تواریٹی کنگنک۔ ہراڈان چندی جاگہ
 غاتیا ”ی“ ”ے“ نوشنہ ٹی اتنگپک۔

زیرنا ”ے“ ٹی تواریٹی۔

لوظ نانیامی نا وختا چندی لوظ اک زیر ”ے“ ”ے“ ٹی بدل کیک۔ ہرانا گڑاس سوباک داوڑاٹ او۔

بے	بِ
دے	دِ
کرے	کِرِ
استارتے	استاتِ
کسے	کِسِ
نھے	نَمِ
کئیرے	کُنِیرِ
ارے	اِرِ
کنے	کِنِ
اودے	اُدِ
گرے	گِرِ
مرے	مِرِ
متنے	مَتِنِ
پاکے (قلاتی، ۲، ۳)	پاکِ

”نا“ او“ لوظ نانیامی تو ارناتو ارمٹی۔

”ناچندی جاگہ تیا“ او“ ٹی بدل مریک۔ گڑاس لوظ تانیام ٹی ”او“ ٹی بدل مریک۔

جوڑا	جُوڑا
توبہ	تُوبہ
فراموش	فَرَامُوش
اونا	اُونا
توریٹ	تُرِٹ
روشن	رُوشن

اُدے اُد

اُورے اُر

چوڑو (عزیز، ملا آزاد، ۶۱، ۶۲، ۳۶)

”براہوئی زبان نام توار تیان مرغنا توارے۔ ہرانا لوظ ٹی ہیبت وگپ کنگ ناوختا گڑاس زوراٹ

”اُو“الم توار نا توار پیش تمک۔ ہر ادے چندی جاگہ غاہیبت کنگ نارداٹ سرپند مننگ کپک ولے

نوشته ٹی جاگہ نس اودے” او جاگہ نس ”اُو“نوشته کیرہ۔

”نالوظ گڈسری ”اویا“و“ٹی توار مٹی۔

لوظ آتا گڈسری ”نا“و“ٹی بدل مننگ ہم لوظ نا گڈسری توارے ”و“ٹی بدل کیک۔

دل بندو دلبندو

نما او نماء

ایلو ال

اوڑتو اڑت

کنتکتو کنتکت

سجیو سجب

کروکو گروک

ہبو ہب

ککتو ککت

کرینو گرن

مرو مر

اوع،، (چوتوی 1948، 61-60-59)

ا

”ھ“نا”ه“ لوظ نایام ٹی توار مٹی۔

”ھ“سرجم توار ”ه“ نام مرغنا توارے ہر ادے گونڈ کریسہ لوظ نا اول سر، نیام، ٹی ”ه“ گونڈ توار ٹی بدل

کننگ دنکہ۔

اول سراٹ ”ھ“ ئے ”ہ“ ٹی توارمٹی۔

ہرو برو ہُرُ وِبْرُو

ہل ہَل

ہس ہِس

ہبو ہُب

ہریکے (اسماعیل، 1940، 24-21) ہُرِک

نیام ٹی ”ھ“ نا ”ہ“ ٹی توارمٹی۔

وہو کو وَهْک

تہٹی تَهْطِ

بہشت نا بَهْشِنا

جہانے جِهَانِ

ہرچی (مدام) (اسماعیل، 1940، 24-21) ہَرْچِ

”ا“ نا ”ہ“ ٹی توارمٹی۔

چندی لوظ تہیٹی ”ا“ لوظ نا گڈ سرٹی ”ہ“ بدل مریک۔ ہرا کہ نا گڈ اس نمونہ دا وڑاٹ او۔

کپسہ کِپْسَا

تنبہ تَنْبَا

نوشتہ نَوِشْتَا

ڈھکسہ (قلاتی، ۲، ۳) دَکْسَا

”ز“ نا ”و“ ٹی توارمٹی۔

گر اس تا گِرِ اسْتَا

داڑانکہ دَاَرَانْکَہ

جوڑکہ	جُرک
داڑا	دَارَا
اوڑتو	اُرْتُ
داڑے (قلاتی، ۲۰، ۲۱)	دَاڑ

”ط“، نا”ت“، ٹی تواریٹی۔

”ط“ چندی جاگہ تیا”ت“ بدل مریک ہرا کہ گڑاس نمومہ داوڑاٹ او۔

توراٹ	طَوْرَت
توبے	طُوب
فوت کس	فَوْتُس
میس (اسماعیل، 1940، 52-21)	مِیس

”ت“، نا”ٹ“، ٹی تواریٹی۔

عربی السنہ ٹی”ت“ چندی جاگہ تیا”ٹ“، ٹی بدل مریک ہرا نا لوظ اک داوڑاٹ مریرہ۔

اسٹ اس	اَسْتَس
تسٹ	تَسْت
تینیٹ	تِنِیْت
توریٹ	تُرِیْت
پاریٹ	پَاِرِیْت
کریٹ	کَرِیْت
اٹ	اِٹ
مچٹ اس (چوتوی، 1947، 67-66)	مِچْٹَس

”آ“، نا”ا“، ٹی تواریٹی۔

”آ“ چندی جاگہ تیا لوظ نا اول سراٹ”ا“، ٹی بدل کننگانے۔ ہرا کہ ہمولوظ نا توارے گونڈ کننگ

مقصد مسونے۔

آسان

آسان

آخری

آخری

آسان تا (دینپوری، 1929، 111-112)

آسماتا

”ء“ نا ”آ“ ٹی توار مٹی۔

”ء“ لوظ نا نیام و گڈ سڑاٹ ”آ“ ٹی بدل منتگ ہرا کہ لوظ نا توار ”آ“ ے مرغن کر سیا ”آ“ ٹی بدل

کیک۔

نمے آ

نمنا

باہ آن

بانان

مومن آ

مُمننا

قرآن (چوتوی، 1947، 2-3)

قرآن

محاصل

براہوئی ادب تینا ہر دور ٹی چندی ویل آتا گواچی مریسہ بسونے ہراڑان ادب ے چندی جاگہ تینا زور کننگا نے۔ اگہ براہوئی ادب ناکھوڑنا ویل آتے ایسرکننگا کہ تو چندی دور تا منزل ادب ے اسہ سوگو ادب اس جوڑکننگ ٹی مکم کریکہ۔ ولے اگہ نن براہوئی خلقی ادب آنظر شناغن تو ننے چندی جاگہ تینا اینوہم ہندو شاعر و تخلیق کار نظر بریرہ۔ ہراتا مواد آتے نوشت نا صورت اٹ ایتگلتانہ۔ بختاوری تو داہیت نائے کہ براہوئی ادب تینا ہنین آلوظ آتا سوب ان سیدہ بہ سیدہ جاگہ سیا بزغر، شوان، گجبت، نیارٹی، نریہ، ورننا او چندی خلقی مخلوق ناسوب ان رسیگانے۔ اوقتا ہموٹھپوک ہراکہ براہوئی ادب نا قدامت ے پاش کیرہ۔ اینو خلقی کتاب آتا وسیلہ اٹ نن تون سوگواو۔ اگہ نن خلقی دوران پیش تمن تو ننے قدیم ادب نا ویلاک دست گیر کیرہ۔ دانا سوب ہمو دور نا سختی و سوریک پانگیرہ۔ ہراتا سوب ان براہوئی نوشت نوشتہ ٹی سوگو کننگا نے۔ ہراوختا کہ اسہ نوشت سیدنا جاچ ے ہلنگ مقصد مرے۔ تو ہمو وخت نا جاچ ے ہلنگ المی مریک۔ ہراڑان ہمو وخت نا سختی و سوری تیان و احب مننگ۔ اینون قدیم منظوم ادب نا جاچ ے ہلکن ہراٹی ننے ہمو ویل اک نظر بسر۔ ہراکہ لوظ ٹی توارمٹی ناسوب جوڑ مسونو۔ جاگہ سیا اسہ توارے زیروز بران لوظ ٹی توار حذف کننگا نے۔ ہندن لکھوڑنا ویل اینوہم ہمو قدیم دور نا نوشت آتیا نظر بریک۔ ہراکہ توارمٹی ناسوب جوڑ مسونو۔ ہندن جاگہ سیا مخرج ان ہمولوظ نا توار نا ادائیگی جوانی ٹی متنے تو ہمولوظ ٹی توار بدل مسونے۔ جاگہ کس ”“ ے ”و“ ٹی بدل کننگا نے۔ دا ہمو ویل آکو ہراکہ قاری تے خواننگ اٹ ہمولوظ نا صحیح دروشم سمجھ بفق۔ ہراڑان براہوئی قدیم ادب ے قاری کم رسیگانے۔ ولے وخت نا نزاکت ے مونا تخیسہ ہمو دور ٹی براہوئی قدیم ادب بھازشون ہلکوسس۔ اونا سوب دا اسکہ کہ فرنگی تا عیسائی مشنری ے ایسرکننگ کن عربی خواننگ المی مسوسس۔ ہندا سوب ے براہوئی قدیم منظوم ادب اٹ اسلامی شہ پارہ غاتے بدل کریسہ بیت نادروشم اٹ اسہ لہے سیٹی خواننگ ان اسہ پرکیف توار سیدنا اثر مخلوق آزیا ت مسکہ ہراڑان عربی لکھوڑ (رسم وخط) ے کل ان زیات پسند کننگا کہ۔ ہندن قدیم منظوم ادب عربی لکھوڑ (رسم وخط) اٹ براہوئی ادب ے اسہ سوگو ادب سینا مالک جوڑ کرینے۔

کتابیات۔

- ۱۔ دینپوری، م، عمر، ملا ارانا، ۱۹۲۹ء مکتبہ درخانی ڈھاڈر۔
- ۲۔ چوتوئی، م، ع، مجید، شہد و شفاء، ۱۹۰۹ء مکتبہ درخانی ڈھاڈر۔
- ۳۔ آزاد، م، ع، عزیز، معدن در، ۱۹۸۹ء مکتبہ عبدالحلیم خوش نویس بلوچستانی۔
- ۴۔ چوتوئی، م، ع، مجید، تحفۃ الخلیل، ۱۹۳۸ء مکتبہ درخانی ڈھاڈر۔
- ۵۔ چوتوئی، م، ع، مجید، غیرت السلام، ۱۹۴۰ء مکتبہ درخانی ڈھاڈر۔